

”לַבְּנֵינָהּ שֶׁל הַלֵּכָה”

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י
הטמנה חלק ז – דין הטמנה אסורה בדיעבד

שעשה מלאכה בשוגג מותר לו ולאחרים ליהנות ממנה מיד. מחלוקת זו עוסקת במלאכות האסורות מדאורייתא, אולם באיסורי דרבנן שניהם מודים שלא גזרינן שוגג אטו מזיד ואם עבר בשוגג מותר בשבת עצמה אף לעושה האיסור.³ מכאן נראה לכאורה שכיוון שאיסור הטמנה הוא איסור דרבנן יש להקל במקרה של דיעבד בשתי השאלות. הגמרא⁴ סברה בתחילה שיש לדמות בין מעשה שבת של בישול למעשה שבת של שהייה, ברם למסקנה הכריעה שאין לדמות ביניהם, בטעם הדבר כותבת הגמרא (בנוגע לדיני שהייה) ”משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו חזרו וקנסו על השוכח”⁵, מכאן מצינו שהחמירו בשהייה במקרה של דיעבד אף על פי שהיא אסורה מכח גזירה. החזון איש⁶ מבאר שהדינים שווים בזה בהטמנה ובחזרה, ולכן נראה לכאורה שיש לאסור ליהנות ממעשה הטמנה אף אם נעשה בדיעבד. בכל זאת יש מקום להיתרים: השלחן ערוך⁷ פסק כרמב"ן הסובר שהטמנה בדבר המוסיף הבל אסורה בדיעבד רק במקרה בו כתוצאה ממעשה ההטמנה חל שיפור בחום התבשיל או באיכותו, אבל אם מעשה ההטמנה גרם רק לשימור המצב הקיים המאכל לא נאסר. לפי זה נוכל לענות על השאלה השניה- אף על

הזכרנו בעבר שבערב שבת אסורה הטמנה בדבר המוסיף הבל ובשבת עצמה אסורה הטמנה בין בדבר המוסיף הבל ובין בדבר שאינו מוסיף הבל. בנוסף למדנו שלדעת מרן השלחן ערוך ולדעת הרמ"א אסור לכסות לגמרי סיר הנמצא על גבי הפלטה כיוון שיש כאן הטמנה מלאה בדבר המוסיף הבל (חום הפלטה מחמם את השמיכות ומכניסם לגדר ההלכתי של דבר המוסיף הבל). וגם למדנו שאם בשבת כבתה הפלטה אסור לקחת את הסיר ולהטמינו בתוך שמיכות כיוון שבשבת אסורה הטמנה אף בדבר שאינו מוסיף הבל.

יש לשאול מה דין התבשיל אם אדם עבר בדיעבד¹ על איסור הטמנה והטמין באופן אסור? האם מותר לאכול אותו?

יש לחלק בין שני המצבים: א) אדם שהטמין בערב שבת הטמנה מלאה בדבר המוסיף הבל. ב) אדם שהטמין בשבת הטמנה מלאה בדבר שאינו מוסיף הבל.

לכאורה שאלה זו קשורה לנושא מעשה שבת ויש לעיין בכללים שכתבו הפוסקים בנידון. השלחן ערוך² פסק כרבי יהודה שאם אדם עבר בשבת במזיד על אחת מהפעולות האסורות אסור לו ליהנות מאותה מלאכה לעולם, ואם עבר בשוגג מותר לו ולאחרים במוצאי שבת מיד. הגר"א פסק כרבי מאיר ולשיטתו במקרה

³ עיין באור הלכה, סימן שיח, סעיף א, ד"ה 'המבשל בשבת'.

⁴ מסכת שבת, דף לח, עמוד א.

⁵ שם.

⁶ חזון איש, אורח חיים, סימן לז, סעיף קטן כז.

⁷ אורח חיים, סימן רנז, סעיף א.

¹ כגון אדם שהיה בהול על התבשיל ומרוב לחץ שכח ששבת היום.

² אורח חיים, סימן שיח, סעיף א.

אם בשוגג עבר ונתן התבשיל מותר באכילה כיוון שסומכים בזה על דעת הרמב"ם וסיעתו הסוברים שאין בישול אחר בישול בלח. מסתבר שהוא הדין בנידון דידן: כיוון שנחלקו הראשונים בשאלה האם יש לאסור להטמין במבושל כל צרכו? ועוד מצאנו שנחלקו הפוסקים במחלוקת חשובה שעמדנו עליה בעבר- האם מותר להטמין על גבי מקור חום כמו פלטה? שלדעת רבינו ירוחם והר"ן¹⁵ יש לאסור משום שרואים את ההטמנה כמוסיפה הבל מחמת החום העולה, וכך פסק השלחן ערוך¹⁶, אולם הרמב"ן¹⁷ פסק שרואים את ההטמנה בשמיכה כשאלה בפני עצמה ואומרים שהייה לחוד והטמנה לחוד, ועל זה סמכו במנהג להקל המובא בראשונים שהקלו, וכן פסק הגר"ע יוסף זצ"ל, לכן לעניין דייעבד נראה שאפשר להתיר את התבשיל באכילה.

העולה מן האמור הוא שאם אדם עבר והטמין בשוגג בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל- כיוון שמעשה ההטמנה לא הוסיף לחום התבשיל ולא השביחו יש להתיר. ובמקרה שהטמין בשוגג מערב שבת על גבי פלטה באופן האסור- סמכינן בדייעבד על הדעה המשווה בין שהייה להטמנה ומתירה הטמנה בדבר המבושל כל צרכו בצירוף סברת הרמב"ן הסובר ששהייה לחוד והטמנה לחוד.

יש לציין שאם מעשה ההטמנה היה במזיד יש לאסור בשני המקרים.

פי שלכתחילה אסור להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל, מכל מקום אם הטמין בשוגג יש להתיר לאכול את התבשיל כיוון שהטמנה זו רק שומרת על המצב הקיים ולא משפרת את מצב התבשיל, וכך פסק המשנה ברורה⁸.

בשאלה הראשונה של הטמנה בדבר המוסיף הבל לכאורה יש לאסור אף בדייעבד כיוון שמעשה ההטמנה הועיל לחימום התבשיל, אולם נראה שגם בזה יש להתיר.

עמדנו בעבר⁹ על מחלוקת הראשונים בה נחלקו האם הטמנה חמורה משהייה. יש הסוברים שגם בהטמנה יש להתיר להטמין תבשיל המבושל כמאכל בן דרוסאי, לדעה החולקת אסור להטמין אפילו מאכל המבושל כל צרכו. השלחן ערוך¹⁰ פסק לחומרא ואסר להטמין אף תבשיל המבושל כל צרכו ואסר אפילו בדייעבד, מאידך הרמ"א¹¹ התיר בדייעבד במקרה שהטמין בשוגג תבשיל זה וביאר הגר"א טעמו שסומך בזה על הדעה המקילה המשווה לגמרי בין שהייה להטמנה¹². ישנו כלל בפוסקים¹³ שבמקום שנחלקו הראשונים, אף שלהלכה נפסק כדעה האוסרת, מכל מקום לעניין מעשה שבת (שזהו איסור דרבנן) בשעה שהפעולה נעשתה בשוגג יש לסמוך על הדעה המקילה. למשל, אף שהשלחן ערוך והרמ"א פסקו שיש בישול אחר בישול בלח ואין לתת על מקור חום תבשיל¹⁴ קר המבושל כל צרכו, מכל מקום

⁸ שם, סעיף קטן ח.

⁹ להרחבה עיין ב'לבנינה של הלכה- הטמנה א'.

¹⁰ אורח חיים, סימן רנז, סעיף ב.

¹¹ אורח חיים, סימן רנז, סעיף א.

¹² עיין בביאור הלכה ד"ה 'יש אומרים' האם יש להתיר אף במבושל כמאכל בן דרוסאי.

¹³ עיין פרי מגדים, סימן שיח, סעיף ד בדין בישול אחר בישול. ועיין גם בביאור הלכה שם.

¹⁴ תבשיל = רובו נוזלים ונידון כלח.

¹⁵ ריש פרק במה טומנין.

¹⁶ סימן רנז, סעיף ח.

¹⁷ בחידושו ריש פרק במה טומנין, ועיין בר"ן שם.

